

RECENSIES

ARTHUR SCHOPENHAUER

Bart Vandabeele, *De Bloesem van het leven. Esthetiek en ethiek in Schopenhauers filosofie*. Leuven, Universitaire Pers Leuven-Koninklijke Van Gorcum. 2001, 312 pp., 40,90 €.

Een van de centrale aspecten van de filosofie van Arthur Schopenhauer betreft de relatie tussen esthetiek en ethiek. In de secundaire literatuur wordt zijn esthetica vaak gezien als de propedeuse voor diens ethiek van de verloochening van de Wil. Bart Vandabeele wil in zijn dissertatie echter precies de eigenheid aantonen van het esthetische gevoel ten aanzien van de verlossing van de Wil. Wanneer men de analyse van het esthetische gevoel bij Schopenhauer uit de rol van de voorlopige verlossing in afwachting van de perfecte willoosheid loswrikt, wordt ruimte gelaten voor een behandeling van het esthetisch gevoel dat een bijzondere vorm van inzicht meebrengt, namelijk inzicht in de (platonische) Idee.

Het esthetisch genot bezit een eigen grond en finaliteit waardoor het verschilt van het genot dat voortvloeit uit de bevrijding van de Wil. Zijn eigenheid is nauw verbonden met de transcendentale betekenis van de esthetische aanschouwing en met de bijzondere cognitieve mogelijkheid van een niet-conceptueel kennen dat het esthetisch inzicht kenmerkt. Dit laatste gegeven is ook prominent aanwezig in de analyse van de hiërarchie der kunsten. Deze is in de eerste plaats ontologisch gestructureerd, op basis namelijk van de hiërarchie van de objectivatietrappen van de wil.

De esthetische vervoering leidt niet tot de gelatenheid en sereniteit die centraal staan in de ethiek. Integendeel, een combinatie van extremen, van rust en onrust, van vreugde en pijn, kenmerken Schopenhauers esthetica van het sublieme. In de tegenstelling tussen genie en asceet kunnen de eigen finaliteit en incompatibiliteit van esthetica en ethiek zich weerspiegelen.

Deze stellingen zijn des te interessanter omdat zij hiermee een nieuw licht werpen op bijvoorbeeld de relatie tussen kunst en filosofie of op het conflict tussen de eigenheid van het esthetisch gevoel enerzijds en de morele overwegingen als externe legitimatie van kunst anderzijds. Maar niet enkel binnen de kunstfilosofie kan deze analyse haar vruchten afwerpen. Zij opent tevens een aantal metafysische denkwegen. Dit blijkt vooral wanneer men bepaalde aspecten van Nietzsches filosofie, waarvoor Vandabeele hier en daar aanzetten geeft, mee in rekening neemt.

De confrontatie van Schopenhauers ethiek en esthetiek laat namelijk toe de vraag te stellen of de verdere interpretatie en de aansluiting van Schopenhauers esthetica bij Nietzsches denken kan teruggekoppeld worden naar de betekenis van een eigenstandig esthetisch genot binnen Schopenhauers esthetica buiten de bevrijding van de Wil om. De bijzondere aard van het cognitieve aspect van de esthetische aanschouwing, het corresponderende verband tussen het zelfbewustzijn als willoos subject (subjectpool) en het inzicht in een (platonische) Idee (objectpool) en het gegeven van een zelfbewustzijn zonder zelf, spelen vanuit dit perspectief een cruciale rol.

Voor een goed begrip van het cognitieve aspect van de esthetische aanschouwing, blijft Vandabeele staan bij het zichtbaar worden van de wil in de (platonische) Ideeën, de

'objectivatie', en bij de relatie tussen de (platonische) Ideeën als geïndividueerde elementen van de fenomenale wereld en de Wil als een blinde activiteit, als een proces. De wil manifesteert en objectiviert zich in de fenomenale wereld door de (platonische) Ideeën. Deze vormen geïndividualiseerde, afgebakende etappes in de machtsontplooiing van de Wil die, hoe hoger in de hiërarchie van de objectivaties, ook meer geïndividualiseerd zijn. De (platonische) Ideeën, gekenmerkt door een geïndividueerd karakter en door veelheid, behoren niet tot de noumenale, maar tot de fenomenale wereld. Dit geïndividueerd zijn van de fenomenale wereld staat haaks op het ongeïndividueerd karakter van de noumenale Wil, die zuiver activiteit is. Onze kennis is slechts fenomenale kennis en ons intellect is slechts een hulpmiddel van de Wil.

Toch is een vorm van niet-conceptueel en onmiddellijk inzicht mogelijk, in de aanschouwing namelijk van een (platonische) Idee die onafhankelijk is van de Wil, met name de esthetische aanschouwing van een esthetisch object. In de esthetische aanschouwing speelt zich een dubbel, gecorreleerd gebeuren af. Tegelijk wordt het subject zich in de esthetische aanschouwing bewust als een willoos subject, en wordt een ideëel object of (platonische) Idee aanschouwd. Paradoxaal genoeg lijkt het esthetisch bewustzijn zowel zelfbewustzijn als zelfverlies mee te brengen. Wanneer namelijk in de aanschouwing van de (platoonse) Idee het subject opgaat in het gecontemplerde object, hoe kan dan nog sprake zijn van een bewustzijn van zichzelf als willoos subject? In het esthetische bewustzijn wordt men geconfronteerd met een zelfbewustzijn zonder zelf.

Het beeld van de metafysische premissen die Schopenhauers behandeling van de esthetische ervaring dooraderen, evenals het fenomenaal karakter van een geïndividueerde wereld, het noumenaal karakter van een ongeïndividueerde want zuivere activiteit zijnde Wil en tenslotte het gegeven van een zelfbewustzijn zonder zelf, kunnen nog worden aangevuld met dat van de tegenstelling tussen asceet en genie. De incompatibiliteit of zelfs tegenstelling tussen esthetica en ethiek, tussen de bijzondere betekenis van het sublieme en de wereldverzaking van de moraal, wordt mooi verwoord aan de hand van het antagonisme tussen het genie en de asceet. Het genie verzaakt niet aan het leven, maar keert zich juist in het leven om de (platonische) Idee in elk ding te vatten en drijft op de rusteloosheid die voortvloeit uit zijn artistieke scheppingsdrang. Terwijl het genie gekenmerkt wordt door geestdrift, wordt de asceet gekarakteriseerd door dadenloosheid en door afkeer van het leven. Zeer terecht beschrijft Vandenabeele het onmiddellijke verband tussen Schopenhauers figuur van het genie en de typering van de 'Jasagendste aller Geister' die hij uit Nietzsches *Also sprach Zarathustra* aanhaalt: "Wie over zichzelf heen scheppen wil, die heeft volgens mij de zuiverste wil". Schopenhauers beeld van het geestdriftig genie en zijn 'überirdische Heiterkeit' werkt duidelijk door in Nietzsches *Zarathustra*, waarin de opheffing van de individuatie van het subject en het sublieme gevoel tot het uiterste worden doorgedacht.

Dominique BAUER
Postdoctoraal Onderzoeker FWO-Vlaanderen

* * *